

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัย เรื่อง การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นวิถีเกษตรตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ของโรงเรียนเพื่อชีวิตเชียงใหม่ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อค้นหากรณีปัญหาและแหล่งเรียนรู้ท้องถิ่นวิถีเกษตรตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงร่วมกับชุมชนและผู้เกี่ยวข้อง อีกทั้งเพื่อพัฒนาแนวทางจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นวิถีเกษตรตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแบบมีส่วนร่วมของชุมชน โดยที่นักเรียนเข้ามามีส่วนร่วมในการวิจัยทุกๆ ขั้นตอน ระยะเวลาดำเนินงานทั้งสิ้น 6 เดือน ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม ขั้นตอนในการทำการวิจัยเน้นให้นักเรียนแสวงหาความรู้โดยการตั้งคำถามและการสัมภาษณ์ พูดคุย ส่งผลให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้และการปฏิบัติควบคู่กันไป

5.1 สรุปผลการวิจัย

กระบวนการค้นหากรณีปัญหาและแหล่งเรียนรู้วิถีเกษตรตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

1. หากรณีปัญหาจากการสัมภาษณ์ กำนัน ต.ป่าเมี่ยง และ จากนักวิชาการเกษตรประจำตำบล
2. ร่วมกันสร้างแบบสัมภาษณ์กรณีปัญหา
3. ร่วมกันสัมภาษณ์กรณีปัญหา

กรณีปัญหาและองค์ความรู้กรณีปัญหา

ก. นายอุ้นเรือน เกิดสุข อายุ 47 ปี
แนวคิดของนายอุ้นเรือนคือ พัฒนาเกษตรพอเพียงในลักษณะของเกษตรผสมผสานยึดแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช การทำการเกษตรแบบพอเพียงให้มีรายได้ทุกฤดูกาล ในอดีตนายอุ้นเรือนจะทำอาชีพเชิงเดียวคือทำชาเมี่ยง แต่ปรับจากสวนเมี่ยงมาเป็นเกษตรผสมผสานให้มีรายได้ทุกฤดูกาล หน้าแล้งมีน้ำจากโครงการพระราชดำรินับสนุนในการทำฝายน้ำล้น โดยเฉพาะเห็ด เลี้ยงปลา เลี้ยงกบ เลี้ยงไก่ อาชีพหลักคือการทำเมี่ยงในฤดูฝน มีกิจกรรมเสริมคือ ไม้ผลหลังจากนั้นก็มาผสมผสานกิจกรรมการแปรรูปผลผลิต แปรรูปน้ำเสาวรส แปรรูปเห็ด

ข. นายกิตติภัทร์ เช็งจา อายุ 27 ปี

สิ่งแรกที่เริ่มทำคือ การเลี้ยงโคพื้นเมืองกับสัตว์เลี้ยงต่างๆ และพืชผล ในขณะที่กำลังดำเนินการก็มีปัญหาเข้ามาเรื่องของสัตว์เลี้ยงต่างๆ ล้มตายและพืชผลทางการเกษตรก็ถูกแมลงรบกวน จากนั้นก็คิดวางแผนใหม่ เปลี่ยนมาทำไม้ดอกไม้ประดับและขยายพันธุ์ต้นไม้มาชนิดได้แก่ ถั่วบาเซลล์ ถีลาวดี เศรษฐีเรือนนอก การขยายพันธุ์ไม้ดอกไม้ประดับเป็นรายได้หลัก และได้มีการปลูกไม้ผล พืชผักหลายชนิดไว้สำหรับบริโภค

ค. นางอัศราภรณ์ แก้วชมพู อายุ 38 ปี

การเกษตรที่ทำมีการปลูกแบบผสมผสาน คือมีการเพาะเห็ด เลี้ยงกระต่าย เลี้ยงกบ ปลูกเงาะ ลำไย ลิ้นจี่ สวนเสาวรศ และเลี้ยงปลา การทำเกษตรแบบผสมผสาน ผลก็คือปลูกหลายๆ อย่างอยู่ในพื้นที่เดียวกัน ออกผลก็ได้กินและขายตลอดทั้งปีเลย เช่น ปลูกทั้งลิ้นจี่ เงาะ ลำไย และมะม่วง โดยการแบ่งพื้นที่ปลูกให้เท่าๆ กัน ได้ผลผลิตนำไปขายและเก็บไว้รับประทาน ผลผลิตทางเกษตรไม่มีขาด ผลผลิตที่ได้นำไปจำหน่ายเองที่ตลาดคอยสะเก็ด แต่ได้ผลผลิตจำนวนมากจะส่งขายที่ตลาดเมืองใหม่ในตัวเมืองเชียงใหม่

ง. นายสุจิน แสงแก้ว อายุ 43 ปี

ทำการเกษตรเชิงเดี่ยวไม่ประสบความสำเร็จ เกิดความท้อแท้ ทำให้ชีวิตประสบความสำเร็จตามที่ตั้งเป้าหมายไว้ จุดเปลี่ยนของชีวิต เริ่มจากได้รับความรู้ในเรื่องการเลี้ยงกบและการสนับสนุนพันธุ์กบจากศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ช่วงแรกเลี้ยงไว้เพื่อบริโภคภายในครอบครัว ต่อมาเริ่มเลี้ยงไว้ขายแต่ราคาไม่ค่อยดีเพราะถูกพ่อค้าคนกลางกดราคา จึงได้หันมาเพาะลูกกบขายและสร้างเครือข่ายในการเพาะพันธุ์กบ แต่ละปีคุณสุจินจะเพาะพันธุ์ลูกกบได้ประมาณ 150,000 ตัว แต่ก็ยังไม่เพียงพอต่อความต้องการของผู้ซื้อ จึงคิดที่จะเพิ่มจำนวนพ่อแม่พันธุ์และจำนวนบ่อกบของตนเอง นอกจากนี้เมื่อสิ้นสุดฤดูกาลเพาะพันธุ์กบ ได้มีการเพาะพันธุ์ปลาสวยงาม และนกสวยงาม เพื่อให้มีรายได้ทั้งปี

จ. นายอมร สุภา อายุ 53 ปี

คุณอมรมีความชำนาญในการการเลี้ยงหมูป่า ได้รับการถ่ายทอดความรู้ในการเลี้ยงหมูป่ามาจากศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ได้หาพันธุ์หมูป่าจากที่ต่างๆ เพื่อนำมาเลี้ยงขยายพันธุ์ไว้จำหน่าย และได้ร่วมกับชาวบ้านคนอื่นๆ ในชุมชนสร้างเครือข่ายกลุ่มผู้เลี้ยงหมูป่าขึ้น ทั้งนี้วัตถุดิบที่ได้นำมาเลี้ยงหมูได้จากผลผลิตในสวนผลไม้ เช่นฝรั่ง ถั่วฝักยาว มะละกอ

ซึ่งผลไม้เหล่านี้ปลูกไว้ทานบ้าง ขายบ้าง อันไหนที่ไม่ได้คุณภาพหรือไม่ดี ก็นำมาเลี้ยงหมู งานอดิเรกชอบการตกปลา มีความรู้ความชำนาญในการตกปลาเป็นอย่างมาก

แนวทางในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น วิถีเกษตรตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ของโรงเรียนเพื่อชีวิตเชียงใหม่ มีขั้นตอนดังนี้

1. วิเคราะห์ประเด็นและเนื้อหาการเกษตรที่นักเรียนสนใจ
2. วิเคราะห์แนวทางของหลักสูตรเกษตรผสมผสานจากทักษะของเกษตรกร
3. วิเคราะห์ความเป็นไปได้ในการจัดการเรียนการสอนของประเด็นและเนื้อหาที่นักเรียนต้องการ
4. รวบรวมทีมวิจัยจากครูและนักเรียนที่สมัคร
5. เลือกกรณีปัญหาจากเกณฑ์ที่ทีมวิจัยได้พัฒนาร่วมกัน
 - 5.1 ฐานกรณีปัญหา
 - 5.2 ทีมวิจัยร่วมกันสร้างแบบสัมภาษณ์
 - 5.3 นำแบบสัมภาษณ์ไปสัมภาษณ์ครูกรณีปัญหา
6. กำหนดเนื้อหาของหลักสูตรจากองค์ความรู้ของครูกรณีปัญหา
7. จัดทำแผนปฏิบัติการทดลองการเรียนรู้
 - 7.1 หาหรือครูกรณีปัญหาในการกำหนดเนื้อหาเพื่อสอนนักเรียน
 - 7.2 เตรียมการนัดแนะนักเรียนในการเรียน
8. ทดลองจัดการเรียนการสอนแบบมีส่วนร่วม นักเรียนทำการเรียนกับครูกรณีปัญหา
9. ประเมินผลการเรียนรู้และทักษะแบบมีส่วนร่วมของนักเรียน ครูกรณีปัญหา และครูเจ้าของวิชา ประเมินผล 2 วิธีคือ การถ่ายถอดความรู้ของนักเรียน และการเขียนเล่าประสบการณ์
10. ประมวลผลข้อเสนอแนะจากผู้อำนวยการ โรงเรียน ครู ครูกรณีปัญหา และนักเรียน
11. ร่างหลักสูตร

5.2 อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยสามารถอภิปรายได้โดยใช้กรอบความคิดในการวิจัยเป็นเกณฑ์ ซึ่งสามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

5.2.1 องค์ความรู้ของครูภูมิปัญญา

ภูมิปัญญาจากแนวคิดของสุจารี จันทรสข (2531 : 12) ได้กล่าวว่า ภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่ชาวบ้านคิดได้เองที่นำมาใช้แก้ปัญหา เป็นสติปัญญา เป็นองค์ความรู้ ทั้งหมดของชาวบ้าน ทั้งกว้างทั้งลึก ซึ่งชาวบ้านสามารถคิดเองทำเอง โดยอาศัยศักยภาพที่มีอยู่ แก้ปัญหาการดำเนินชีวิตได้ในท้องถิ่นอย่างสมสมัย ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยนี้ ครูภูมิปัญญาที่ทีมวิจัยได้ค้นพบเป็นผู้ที่สามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจากการทำการเกษตรของตน จากอดีตที่แต่ละคนเคยประสบกับการปัญหาทั้งทางด้านการผลิต การตลาด หรือแม้แต่ปัญหาชีวิต เกิดเป็นองค์ความรู้ในการพัฒนาการทำการเกษตรที่ทุกคนสามารถพึ่งพาตนเองได้จนถึงปัจจุบัน ยังสอดคล้องกับสิริกร (2544 : 26) ได้ให้ความหมายของภูมิปัญญาชาวบ้านหรือภูมิปัญญาท้องถิ่นว่า หมายถึง องค์ความรู้ของชาวบ้าน หรือทุกสิ่งทุกอย่างที่ชาวบ้านคิดขึ้นจากสติปัญญาความสามารถของชาวบ้านเอง เพื่อใช้ในการแก้ไขปัญหา หรือใช้ในการดำเนินชีวิตได้อย่างเหมาะสมกับยุคสมัย

5.2.2 การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นวิถีเกษตรตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

5.2.2.1 หลักสูตรท้องถิ่น

จากแนวคิดของ ครรชิต และคณะ (2543 : 3) หลักสูตรท้องถิ่น หมายถึง หลักสูตรที่กำหนดให้ผู้เรียนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้เรียนเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่นที่ตนอาศัยอยู่ การจัดประสบการณ์ การเรียนรู้ให้กับผู้เรียนสอดคล้องกับสภาพ ผลจากการวิจัยนี้ พบว่า สอดคล้องกับแนวคิดดังกล่าว เนื้อหาของหลักสูตรท้องถิ่นวิถีเกษตรตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นการนำภูมิปัญญาที่มีอยู่ในท้องถิ่นและทำการเกษตรในท้องถิ่น มาใช้ในการจัดการเรียนการสอน โดยการนำนักเรียนไปเรียนกับครูภูมิปัญญาให้ฝึกทักษะการปฏิบัติงานจริงและเรียนรู้วิถีชีวิตของภูมิปัญญา นักเรียนจะได้เรียนรู้การดำเนินชีวิตของคนในท้องถิ่น เกิดความภาคภูมิใจและสามารถนำไปเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตต่อไป และยังสอดคล้องกับ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2534) ได้เสนอ ว่า หลักสูตรระดับท้องถิ่นควรสนองตอบต่อสภาพและความต้องการของท้องถิ่นว่าหลักสูตรระดับท้องถิ่นที่ดีที่โรงเรียนจัดทำและพัฒนาขึ้น เพื่อให้ นักเรียนได้เรียนรู้ชีวิต สภาพเศรษฐกิจ สภาพสังคม ตามที่ปรากฏจริงในท้องถิ่นนั้น ควรมีเนื้อหาสาระและวัตถุประสงค์จำเป็น 5 ประการ คือ 1) เป็นสภาพชีวิต สภาพเศรษฐกิจ และสภาพสังคมจริงของท้องถิ่น 2) เป็นสภาพปัญหา ความต้องการของนักเรียน ผู้ปกครอง และประชาชนในท้องถิ่น 3)

ใช้ทรัพยากรท้องถิ่นเป็นฐานสำคัญเพื่อพัฒนาชีวิต เศรษฐกิจ และสังคมของท้องถิ่นได้ดีขึ้น 4) ช่วยให้นักเรียนรู้จักสภาพแวดล้อมในท้องถิ่นมีความรักท้องถิ่นและมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาและพัฒนาท้องถิ่นให้มีสภาพดีขึ้น 5) ส่งเสริมความเป็นเลิศทางวิชาการแก่นักเรียนเฉพาะกลุ่มที่มีความต้องการได้รับการพัฒนาให้มีศักยภาพสูงสุด

นอกจากนี้ กษกร (2547 : 39) กล่าวว่าความตั้งใจในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นคือการเชื่อมโยงกระบวนการจัดการเรียนรู้ในโรงเรียนกับวิถีชีวิตชุมชน ให้นักเรียนมีความรักและผูกพันกับท้องถิ่นที่ตัวเองอาศัยอยู่ แต่บางโรงเรียนก็ทำให้ความตั้งใจของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นบิดเบี้ยวออกไป กลายเป็นมุ่งเน้นที่ผลผลิตที่มีมูลค่า สามารถมองเห็นหรือจับต้องได้แทน นอกจากนั้นนักเรียนส่วนใหญ่ก็ยังไม่สามารถเล่าเรื่องราวความเป็นมาของเรื่องที่ตนเองเรียนได้ การวิจัยนี้พบว่า สอดคล้องกับแนวคิดดังกล่าว นักเรียนที่ได้เข้าเรียนกับภูมิปัญญาสามารถนำความรู้ที่ได้ถ่ายทอดให้กับเพื่อนและน้อง รวมไปถึงการเขียนเล่าเป็นหนังสือถ่ายทอดความรู้ที่ตนเองได้รับมา ซึ่งแต่ละคนได้เขียนบรรยายความประทับใจของตนเอง แต่ละคนมีความสุขที่ได้เข้าเรียนกับภูมิปัญญาเพราะไม่ใช่แค่ความรู้ แต่สร้างความคิดสำหรับการดำเนินชีวิตของตนเองในอนาคต สอดคล้องกับ นิคม (2545 : 90) ได้กล่าวว่า การจัดทำและพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นให้สอดคล้องอำนวยความสะดวกแก่นักเรียนในการพัฒนาคุณภาพชีวิต อาชีพ เศรษฐกิจ สังคม มีจุดเน้นคือ เนื้อหาสาระอันเป็นเรื่องราวของท้องถิ่นที่จะกำหนดให้รักเรียนได้เรียนรู้ควรเจาะลึกและมากพอที่จะช่วยให้มีความรู้ความเข้าใจจนสามารถแก้ปัญหา และพัฒนาความเป็นอยู่ สภาพเศรษฐกิจ สังคมของตนและท้องถิ่นให้ดีขึ้นได้ทั้งช่วยให้มีความรักถิ่นและไม่คิดอพยพหลบหนีไปจากบ้านเกิด

5.2.2.2 กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นนั้น สัจด์ อุทรานันท์ (2532 : 107) กล่าวถึงรูปแบบการจัดหลักสูตรที่เรียกว่า “รูปแบบการปฏิบัติการจากเบื้องล่าง” (The Grass Roots Model) ไว้ว่า การจัดทำหลักสูตร ในลักษณะของการปฏิบัติการจาก เบื้องล่างสู่เบื้องบนนี้มาจากความเชื่อพื้นฐานที่ว่า การพัฒนาหลักสูตรจะเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ถ้าหากครูผู้ใช้หลักสูตรได้มีส่วนร่วมในการจัดทำหลักสูตรอยู่ด้วย นอกจากนี้ยังสมควรจะเปิดโอกาสให้ผู้เรียนผู้ปกครอง ตลอดจนประชาชนในท้องถิ่น มีส่วนร่วมในการจัดทำหลักสูตรด้วยเช่นเดียวกัน จากการวิจัยพบว่า สอดคล้องกับแนวคิดดังกล่าว การทำหลักสูตรในครั้งนี้ได้นำนักเรียน ครู และชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำหลักสูตร โดยนักเรียนมีส่วนร่วมในทุกกิจกรรม เริ่มตั้งแต่ บอกความต้องการ เนื้อหาที่จะเรียนในวิชาเกษตรชีวภาพ ร่วมเป็นทีมวิจัย ร่วมกันสร้างแบบสัมภาษณ์ภูมิปัญญา ร่วมกัน ไปสัมภาษณ์ภูมิปัญญา เข้าเรียนกับภูมิปัญญาแล้วนำมาถ่ายทอดโดยการบรรยาย และเขียน

เป็นหนังสือ ร่วมกันสอบถามความคิดเห็นของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับหลักสูตร จนได้เป็นโครงร่างของหลักสูตร

ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นวิถีเกษตรแบบมีส่วนร่วม ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ของโรงเรียนเพื่อชีวิตเชียงใหม่ ผู้วิจัยพบว่ามีปัจจัยบางประการที่เป็นผลต่อการดำเนินงาน จึงมีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

1. ในการนำนักเรียนเข้าร่วมทำการวิจัยครูผู้สอนต้องมีการสร้างแรงจูงใจให้กับเด็กนักเรียน เพื่อสร้างการกระตุ้นให้เกิดความคิดและการมีส่วนร่วม เช่น การให้คะแนนในรายวิชานั้น
2. การสร้างหลักสูตรท้องถิ่นควรให้ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกคน ตั้งแต่ผู้อำนวยการโรงเรียน ครูผู้สอน ครูประจำชั้น ครูประจำช่วงชั้น นักเรียน และชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างจริงจัง เพื่อให้หลักสูตรที่ออกมาเกิดความพึงพอใจทุกฝ่าย และสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างครู นักเรียน และชุมชน
3. ในการจัดการเรียนการสอนเรื่องของท้องถิ่น หากผู้สอนสามารถนำมาบูรณาการเข้ากับวิชากลุ่มงานอาชีพและเทคโนโลยีที่มีอยู่แล้ว และนำไปสู่การลงมือปฏิบัติจริงในกลุ่มงานอาชีพนั้น จะสามารถทำให้บรรลุผลตามความคาดหวังของหลักสูตรได้อย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะต่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการวิจัย เพื่อพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องการทำเกษตรแบบพอเพียง ในช่วงชั้นที่ 1 และ ช่วงชั้นที่ 2
2. ควรมีการวิจัย เพื่อหารูปแบบหรือแนวทาง ในการนำกรณีปัญหาท้องถิ่นเรื่องต่างๆ มาใช้ในการจัดการเรียนการสอน เพื่อยกย่องกรณีปัญหา และพัฒนาหลักสูตรให้ดีขึ้น